Monimuotoiset perheet -verkoston kirjallinen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Asia: HE 115/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta
https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+115/2025

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua sekä suullisesti että kirjallisesti hallituksen esityksestä laeiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta.

Monimuotoiset perheet korostaa jokaisen **lapsen oikeutta riittävään elatukseen**, vaikka hallituksen esityksen tarkoituksena on elatustukimenojen säästäminen. Jotta säästöt eivät heikentäisi lasten tosiasiallista elatusta ja oikeutta hyvinvoinnin turvaavaan toimeentuloon, on tärkeää varmistaa viranomaisille riittävät velvollisuudet ja mahdollisuudet toimia lapsen oikeuksien toteutumiseksi.

Yleislausuntona todetaan, että **Monimuotoiset perheet -verkosto kannattaa viranomaisille annettavaa riittävää tiedonsaantioikeutta** sen varmistamiseksi, että lapsen oikeus riittävään elatukseen turvataan viranomaisaloitteisesti. Samalla tulee kuitenkin varmistaa myös molempien vanhempien tietosuoja sekä perusoikeudet selkeällä sääntelyllä. Selkeä sääntely, yhdistettynä riittävään toimeenpanon ja neuvonnan resursointiin, varmistaa myös viranomaisen oikeusturvaa.

Kuten arvioinnissa todetaan, voi viranomaisaloitteinen elatusavun selvittämisen ja edistämisen prosessi vähentää vanhempien välisiä ristiriitoja, jotka liittyvät elatuksesta sopimiseen. Jotta elatusavusta sopiminen ei kasvattaisi vanhempien välisiä ristiriitoja, verkosto pitää tärkeänä sitä, että **elatusapujärjestelmää kehitetään viranomaisaloitteisiin perustuen**. Näin turvataan parhaiten lapsen oikeus riittävään elatukseen ja samalla mahdollisimman rauhallisiin kasvuoloihin.

Esitykseen nähden **viranomaisaloitteisuutta ja viranomaisten velvollisuutta elatuksen tason tarkistamiseen tulisi lisätä.** Erityisesti hyvinvointialueiden velvollisuutta määräaikaistarkistuksiin ja elatussopimustapaamisten koolle kutsumiseen tulisi lisätä, riittävät resurssit siihen varmistaen. Esityksessä on myös riskejä lisätä pallottelua ja byrokratiaa Kelan ja hyvinvointialueen välillä, jos velvoite tarkistuksiin on vain Kelalla elatustuen osalta. Tällöin myös elatusavulla elatuksen varmistaneet ovat eriarvoisessa asemassa elatustukea saaviin nähden.

Yhdenvertaisuuden varmistamiseksi tulisikin varmistaa sekä elatustukea että elatusapua saavien lasten elatuksen riittävä ja molempien vanhempien todelliseen nykytilanteeseen perustuva taso, ja niiden tarkistaminen viranomaisaloitteisesti säännöllisesti hyvinvointialueiden ja Kelan sekä Verohallinnon ja muiden tarvittavien tahojen yhteistyöllä.
Lisätietoja ja tarkennuksia:

Elatusjärjestelmän kokonaisuudistuksen tarve

Monimuotoiset perheet painottaa, että **elatusjärjestelmä vaatii kokonaisuudistuksen**, jonka tarve on tunnistettu myös hallitusohjelmassa ja ministeriössä, ja joka vaatii syvemmälle ulottuvan hankkeen seuraavalla hallituskaudella. Esimerkiksi merkittävästi yleistynyttä vuoroasumista (min. 40% ajasta molemmissa kodeissa) ei järjestelmässä riittävästi huomioida. Elatusjärjestelmän tulisi rakentua perusoletukseen yhdenvertaisesta jaetusta arkivanhemmuudesta, jolle löytyy riittävä tuki myös silloin, kun sopiminen on vanhempien välillä haasteellista. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota sopimuksettomien tilanteiden välttämiseen, perheoikeudellisten palveluiden riittävään resursointiin sekä elatuksen varmistamiseen heti eron jälkeen.

Elatusvelvollisen velvollisuus toimia

Monimuotoiset perheet pitää hyvänä esitysluonnokseen tehtyjä tarkennuksia pykälään 13 a §. Elatusvelvollisen velvollisuus toimia elatusavun määrän tarkistamiseksi. Tähdennämme, että velvoitteen realisoitumisajankohdan ymmärtäminen tulee olla selkeää sekä elatusvelvolliselle että viranomaiselle siten, että se pystytään ilmaisemaan elatusapulaskurissa. Kaikille käytössä oleva laskuri, ja siitä riittävä viestiminen ja ohjeistus ovat tärkeitä elatuksen läpinäkyvyyden ja ymmärrettävyyden varmistamiseksi kaikille osapuolille. Myös hyvinvointialueille annettavaan ohjaukseen ja neuvontaan on panostettava, jotta ne hyödyntävät esimerkiksi lainsäädännön antaman kanneoikeuden täysimääräisesti. Lainsäädännön toimeenpanoon onkin varmistettava riittävät resurssit.

Lakiesityksessä säädetään elatusvelvollisen velvollisuudesta ottaa yhteyttä hyvinvointialueeseen, mutta "ohjaavana" ilman sanktiota. Monimuotoiset perheet huomauttaa, että elatusvelvollisella ei välttämättä ole motivaatiota olla aloitteellinen asiassa, jos hänen maksutaakkansa oletetaan kasvavan, erityisesti takautuvasti.

Esityksen mukaan sanktion lisääminen vaatisi elatusjärjestelmän laajempaa uudistamista. Sekä lapsen oikeus riittävään elatukseen että esityksessä lasketut kustannussäästöt voivat täten jäädä toteutumatta.

Tietojen saamisen oikeudet ja antamisen velvollisuudet

Lakiesitykseen ei katsottu mahdolliseksi lisätä Kelalle pidemmälle menevää elatuskyvyn arviointivelvollisuutta. Pidämme kuitenkin tärkeänä, että luonnokseen nähden Kelan velvollisuutta oma-aloitteiseen välttämättömien tietojen antamiseen hyvinvointialueelle on lisätty. Arviointivelvollisuus voisi asettua hyvinvointialueiden vastuulle, tietojen keräämisoikeudella muilta viranomaisilta.

Ristiriitojen ennaltaehkäisy

Elatusapu ja siitä sopiminen tarjoaa pahimmillaan yhden mahdollisuuden eron jälkeiseen taloudelliseen väkivaltaan (STM:n raportteja ja muistioita 2025:12, http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4237-0). Verkosto katsoo, että viranomaisaloitteinen ja -ohjattu elatussopimuksen muuttamisen prosessi on omiaan vähentämään vanhempien välisiä ristiriitoja ja taloudellista väkivaltaa verrattuna tilanteeseen, jossa vastuu sopimuksen

uusimisesta lepää vanhempien itsensä harteilla. Tämä on erittäin tärkeää sekä lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin että sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta.

Vaikka tilanteeseen ei liittyisi väkivaltaa tai sen uhkaa, kumpi tahansa vanhempi saattaa välttää tekemästä aloitetta elatussopimuksen muuttamiseksi, koska pelkäävät sen järkyttävän yhteistyövanhemmuuden herkkää tasapainoa. Tuloksena on elatusvastuun epätasainen jakautuminen, lapsen mahdollisesti riittämätön elatus ja lisääntynyt tarve esimerkiksi toimeentulotuelle lapsen lähivanhemman taloudessa. Julkisella vallalla on viime kädessä vastuu siitä, että lapsen oikeus riittävään elatukseen toteutuu.

Määräaikaistarkistusten velvoite 3 vuoden välein

Monimuotoiset perheet pitää tärkeänä, että **selvitetään mahdollisuuksia tehdä elatusapuun viranomaisaloitteisia määräaikaistarkistuksia, esimerkiksi 3 vuoden välein**. Määräaikaistarkistukset yhdessä Kelan tietoluovutusoikeuksien kanssa toteuttaisivat tavoitteita elatusavun ajantasaisuudesta kuin elatusvelvollisen oma velvoite toimia. Korostamme kuitenkin myös elatusvelvollisen tietosuojan sekä perusoikeuksien toteutumisen varmistamista lakimuutoksissa.

Yllä todettuun nojaten verkosto katsoo, että vanhempien vahvempaan aloitteellisuuteen velvoittamisen sijaan lainsäädäntöä tulisi viedä suuntaan, jossa hyvinvointialueille säädetään velvoite määräajoin tarkistaa elatusvelvollisten elatuskyky ja lapsen elatuksen tarve. Verkosto ehdottaa, että nämä viranomaisaloitteiset tarkistukset tehtäisiin kolmen vuoden välein. Kolme vuotta on sellainen aika, jonka kuluessa lapsen tarpeet ehtivät kasvun myötä muuttua, kuten myös elatusvelvollisten tilanteet. Tulojen muutosten lisäksi myös menojen oleelliset muutokset tulisi huomioida määräaikaistarkistuksissa. Laissa tulee selkeästi määritellä viranomaisen vastuu ja viranomaiselta tulee lähteä jämäkkä viesti vanhemmille lapsen oikeudesta riittävään elatukseen ja kutsu asiasta sopimiseen tai sopimuksen päivitykseen. Sopimusta tehtäessä elatusta, lapsen tosiasiallisten kulujen jakautumista vanhempien välillä, vuoroasumista jne. tulee katsoa kokonaisuutena.

Määräaikaiset sopimukset ja katkosten ehkäisy

Määräaikaisiin sopimuksiin tulee myös verkoston mielestä varmistaa mekanismi, joka ehkäisee katkokset elatuksen maksussa sopimusten uusimisen välissä tai mahdollisten oikeudenkäyntien takia. Jos toinen elatusvelvollinen ei suostu määräaikaistarkistukseen, se ei saa johtaa siihen, että elatusvelvollisuus raukeaa. Edellisen elatussopimuksen tai -päätöksen tulee aina olla voimassa, kunnes seuraava saadaan voimaan tai lapsi täysi-ikäistyy. Määräaikaistarkistusten lisäksi tarvitaan verkoston mielestä mekanismi, joka poistaa mahdollisuuden pitkittää ensimmäisen elatussopimuksen tekemistä vanhempien erotessa. Lapsen oikeus riittävään elatukseen tulee toteutua katkeamattomana.

Ikäkorotukset

Tulojen, menojen ja muiden elatusvelvollisten tilanteissa tapahtuvien muutosten huomioivien määräaikaistarkistusten lisäksi verkosto esittää, että elatustuen laskemisessa huomioitaisiin kokonaisvaltaisemmin lapsen ikä ja erityistarpeet. Tämä voitaisiin toteuttaa

lisäämällä oikeusministeriön elatusapuohjeeseen automaattiset korotukset esimerkiksi 7- ja 13-vuotissyntymäpäivinä, sillä jokaisen lapsen elatuksen tarve kasvaa iän myötä. Tämän kaltainen ikäporrastus on esitysluonnoksen mukaan käytössä Ruotsissa.

Perhe- ja eropalveluiden kehittäminen

Elatuksesta huolehtiminen on osa lapsen ja vanhemman välistä ihmissuhdetta. Jos vanhempi saa olla aktiivisesti mukana lapsen elämässä, hän todennäköisemmin kantaa taloudellista vastuuta lapsesta maksukykynsä mukaan. Perhe- ja eropalveluissa on siis tärkeä tukea eron jälkeistä vanhemmuutta sekä lapsen ja vanhemman läheisen suhteen pysyvyyttä. Vanhempia on autettava ymmärtämään taloudellisen vastuun velvoittavuus ja merkitys. Tämä on verkoston mielestä kestävin tapa pitkällä aikavälillä huolehtia siitä, että vanhemmat ymmärtävät ja kantavat vastuunsa lastensa elatuksesta. Verkosto on vakuuttunut siitä, että viranomaisaloitteisiin määräaikaistarkistuksiin ja ensimmäisen elatusavun sopimustilaisuuteen totuttaisiin ajan myötä niin, että niitä alettaisiin pitää normaalina ja itsestään selvänä asiana samaan tapaan kuin isien perhevapaiden käyttö on kasvanut silloin, kun isille korvamerkittyjä vapaita on lisätty.

Elatustuen suhde muuhun sosiaaliturvaan

Yleistukea koskevassa lainsäädäntöesityksessä todetaan, että lapsen elatusta turvataan muista järjestelmistä, kuten lapsilisä ja elatustuki. Verkosto haluaa muistuttaa, ettei elatustuen nykytaso ole riittävä, jos sen tehtäväksi annetaan yhdessä lapsilisän kanssa kompensoida elatusvelvollisten etuuksista poistettuja lapsikorotuksia. Työttömyysturvan lapsikorotukset olivat tasoltaan 130–240 euroa kuukaudessa lasten määrästä riippuen, eli merkittävä osanen työttömän elatusvelvollisen toimeentuloa. Lapsilisään tehdyt korotukset 1.1. ja 1.4.2024 alkaen olivat tasoltaan 5–26 euroa lasta kohden, eli huomattavasti pienempiä. Elatustuki on noussut elinkustannusindeksin mukaan, mutta mitään varsinaista kertakorotusta, joka kompensoisi työttömyysturvan lapsikorotusten poistoa, ei ole elatustukeen tehty. Valmistellusta yleistuesta puuttuu siis lapsikorotus ja heikennysten yhtenä perusteena on toimeentulon turvaaminen elatustuella. Tämän valossa elatustuen olisi oltava tasoltaan sellainen, että se tosiasiassa turvaa toimeentulon. Samalla on myös huomioitava, ettei elatustuki tavoita kaikkia yleistuen piirissä olevia.

Yksi tapa parantaa heikoimmassa asemassa olevien elatusapua ja/tai -tukea saavien perheiden taloudellista tilannetta olisi **säätää elatusapua ja -tukea huomiotta jätettäviksi tulonlähteiksi toimeentulotuen tulolaskennassa.** Tällä hetkellä nämä huomioidaan tulona, mikä tarkoittaa, etteivät ne tasostaan riippumatta paranna toimeentulotukea saavan lapsiperhetalouden tilannetta.

Kanneoikeuden hyödyntäminen

Verkosto haluaa kannustaa lainsäätäjää ja ministeriötä varmistamaan, että hyvinvointialueet nykyistä paremmin käyttävät kanneoikeuttaan silloin, kun se on tarpeen, jotta lapsen oikeus riittävään elatukseen turvataan. Myös vanhemmat tarvitsevat enemmän tietoa kanneoikeudesta.

Sähköisen asioinnin kehittäminen

Verkosto pitää sähköisen asioinnin ja lastenvalvojien etätapaamisten mahdollistamista erittäin tärkeänä. Sen avulla esimerkiksi verkoston esittämät kolmen vuoden välein tehtävät määräaikaistarkistukset elatusapuun voivat jopa säästää lastenvalvojien resursseja verrattuna nykytilanteeseen. Lopuksi verkosto haluaa alleviivata hyvinvointialueiden perheoikeudellisten palveluiden riittävien resurssien turvaamisen tärkeyttä, jotta ne pystyvät palvelemaan perheitä ilman tarpeettomia viiveitä ja näin takaamaan lasten katkeamattoman elatuksen ja mahdollisimman hyvät reunaehdot lasten ja vanhempien välisten yhteyksien säilymiselle vanhempien erosta huolimatta.

Tiedon lisääminen lapsen oikeudesta elatukseen

Yleisesti verkosto peräänkuuluttaa tiedon lisäämistä lapsen oikeudesta elatusapuun ja mahdollisesti elatustukeen. Tiedon puutetta on ilmennyt esimerkiksi lähivanhemmille suunnatussa kyselyssä (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:22, https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-274-9). Verkosto ehdottaa, että perheitä tiedotettaisiin elatusavusta ja -tuesta sekä siitä, missä tilanteissa ja miten niitä voi hakea ainakin perheiden palveluiden ja perheitä kattavasti tavoittavien lapsilisäpäätösten yhteydessä.

Vuoroasumisen tukeminen

Vuoroasuvien lasten perheiden tilannetta parantaisi lapsen vuoroasumisen tunnistaminen ja tunnustamisen mahdollistava lainsäädäntö, esimerkiksi kotikuntalaki. Verkosto näkee, että Suomeen tarvittaisiin myös perheoikeudellisia tuomaristoja turvaamaan riittävä osaaminen ja siten myös lasten ja perheiden välinen yhdenvertaisuus.

17-vuotiaiden tilanteen tarkastelu

Muuna lapsiperheiden sosiaaliturvaan liittyvänä ja elatusapuun ja siten -tukeen heijastuvana asiana verkosto näkee, että tulisi selvittää 17-vuotiaiden toimeentulomahdollisuuksia, esimerkiksi lapsilisän jatkamista 18-vuotispäivään asti. Samassa yhteydessä on selvitettävä tällaisen pidennyksen vaikutuksia nyt opintotukea saaviin 17-vuotiaisiin. Tavoitteena tulee olla, ettei minkään nuorten ryhmän taloudellinen asema heikkene (esim. nyt opintotukeen oikeutetut) ja että samalla päästään eroon järjestelmän luomasta tarpeesta muuttaa elatussopimuksia lapsuuden viimeistä vuotta varten. Vaikka tämän toimenpiteen pääasiallinen tavoite on nuorten toimeentuloturvan selkiyttäminen vastaamaan myös pidentynyttä oppivelvollisuutta, se vähentäisi todennäköisesti tehokkaasti myös tarvetta muuttaa elatussopimuksia lapsen viimeiselle vuodelle alaikäisenä ja säästäisi näin hyvinvointialueiden ja käräjäoikeuksien resursseja.

Lisätietoja

Sofia Lindqvist
Kehittämispäällikkö (palvelut ja sosiaaliturva)
Monimuotoiset perheet -verkosto

050 375 0831
sofia.lindqvist@monimuotoisetperheet.fi

Emma Kolu
Johtaja
050 302 4948
emma.kolu@monimuotoisetperheet.fi

Monimuotoiset perheet -verkosto

Kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat:
Adoptioperheet ry
Familia ry kahden kulttuurin perheille
KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry
Lapsettomien yhdistys Simpukka ry
Perhehoitoliitto ry
Sateenkaariperheet ry
Suomen Monikkoperheet ry
Nuoret Lesket ry
Suomen Uusperheiden Liitto ry
Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Edustamme yhteensä yli kolmasosaa suomalaisista perheistä.

www.monimuotoisetperheet.fi